

Purim – a zsidók farsangja

Az idén március 19-21-ére esik a zsidóság legvidámabb ünnepe, a Purim, amit külsőségei alapján sok helyütt a zsidók farsangjának tekintenek. Jelmezbálók, karnevál, tréfás színelőadások, sikamlós mulatságok, közösségi játékok, ünnepi lakomák, óriási ivászatok járják ilyenkor. Az utóbbit is illik komolyan venni, hisz még évszázadokkal korábban is nehezen kikerülhető vallási parancs volt a – finoman szólva – megkötyagosodás. (A férfiaknak annyi bort kellett inniuk, hogy „ne tudjanak különbséget tenni az átkozott Hámán és az áldott emlékü Mordecháj között”.) Ma már persze jó szívvel elnézik a szabályszegőket, de legalább a makacs „hagyományőrzőkre” sem haragudhatnak. Előírás az is, hogy a Purim alkalmával legalább egy embertársat meg kell ajándékozni két olyan dologgal (étellel, itallal), ami azonnal elfogyasztható. Innen van a kölcsönös, kedves és bőséges vendéglátás, illetve a jókedvű traktálási kényszer. A rokonok, barátok, ismerősök süteményeket küldenek egymásnak. A sanyarúbb sorsot élő családokról sem feledkeznek meg, hiszen ilyenkor vallási előírás legkevesebb két szűkölködő megajándékozása is. Többnyire a hagyományos zsidó sütemények, a flódní és klidní, vagy az ehhez az ünnephez kötődő, szilvalekvárral töltött Hámántáska, kap helyet az édességküldeményekben. (Ez utóbbi egyes források szerint arról kapta nevét, hogy Hámán fülére, mások szerint Hámán süvegére emlékeztet.)

Az ünnep ugyanakkor az április elsejei bolondozásokkal is rokonságot tart, hiszen a zsidó hagyományokban ez a beugratások, a különös tréfák (a stiklik) ideje. A társaságban mulatozók már jó előre készülnek is erre. Ami azonban az ünnep igazi különlegességét mutatja az az, hogy a tórai hagyományokhoz mélyesen ragaszkodó vallás gyakorlói ilyenkor purimi rabbit is választhatnak maguk közül, aki – kizárólag ezen a napon – mosolyfakasztó módon magyarázhatja a szentírásba foglalt történeteket.

Purim előestéjén és reggelén minden zsinagógában felolvassák Eszter könyvét, amelyet a nők és gyerekek is kötelesek végig hallgatni. Elterjedt szokás, hogy ahányszor csak elhangzik a gonosz Hámán neve, zajt csapnak.

Az ünneplésre okot adó történet nagyjából a következő. Ahasvérus perzsa király a nejét, mivel az szigorú parancsa ellenére sem kívánt a vendégei előtt fátyol nélkül mutatkozni, elűzte és megölette. Hiánya hamar megmutatkozott, ezért pótlására később birodalma minden zugából új feleségjelölteket hozatott. Így került oda a zsidó Eszter is. A királynak a sok ezer szűz közül pont őrajta akadt meg a szemé, beleszeretett a szépséges teremtésbe s rögvest feleségül vette. Egy alkalommal Mordecháj, a lány

nagybátyja, aki az árván maradt lányt fölnevelte, a palota kapujában kihallgatta, hogy néhány udvari ember Ahasvérus életére tör. Megüzente Eszternek, így közreműködésével a király az utolsó pillanatban megakadályozhatta a készülő merényletet. Nem tudni, hogy főminisztere, Hámán rokonszenvezett-e a leleplezett személyekkel, az azonban írva vagyon, hogy gyűlöléssel tekintett a zsidókra. „Van itt egy nép, szétszórva és szétszéledve a népek között királyságod minden tartományában. Törvényük különbözik minden más népétől, s a király törvényeit nem tartják be. Nem érdemes hát megtartanod őket” – mondogatta a királynak. Talán, ha tudja, hogy szeretett és életmentő felesége is zsidó, a király könynyebben ellenáll a kísértésnek. Erről azonban mit sem tudott, mivel Eszter ezt nem kötötte az orrára. Így aztán főembere, Hámán hosszú, konok és szívós gyűlölete – ha másként nem, kapzsiság formájában – átragadt a királyra is. Megadta Hámánnak az engedélyt, hogy egyetlen napon a birodalmában élő valamennyi zsidót kiirthassa, s az ezért felajánlott tízezer ezüstöt (amely vélhetően az elpusztítottak hátra maradó vagyonból származott volna) a kincstárába szállíthassa. Az akciónak hirtelen és meglepetésszerűen kellett volna végbemenni, hogy elejét vegyék a menekülésnek, kincsmenekítésnek. Hámán ezért azt javasolta, hogy a megfelelő dátumot sorsolással válasszák ki. (A Purim szó jelentése is ez: sorsvetés.)

A készülődés titka miatt jó ideig Esztert sem engedte a maga közelébe a király. Ismét bebizonyosodott azonban: minél többen őriznek egy titkot, az annál kevésbé titok. Itt pedig hírvivők százaai vágattak szerte a tikos üzenettel, a tömeggyilkosság tervezett időpontjával. Újabb és újabb emberek ismerték hát meg a szörnyű terveket. Az egyik beavatott elkottyanthatott valamit, így ez az elgondolás is Mordecháj fülébe jutott. A szokásos eljárást alkalmazva meg is üzenté unokahúgának. Eszter ez alkalommal tehetetlennek érezte magát, hiszen halálos ítélet járt annak, aki hívás és engedély nélkül lép a király belső házába. Őt pedig nem hívták. Egy újabb kétségbeesett levélváltás után, a fenyegettség nagyságát felismerve mégis úgy döntött, magára húzza a veszedelmet s a zsidók közül elsőként néz szembe a halállal. Férje azonban, amikor rátört kegyesnek bizonyult. Nem adott parancsot a kivégzésére, sőt elfogadta a másnapi vacsorameghívást is. Itt aztán feltárta előtte származása titkát. Bátran felidézte, hogy miként mentette meg a zsidó Mordecháj révén a zsidó Eszter az egyáltalán nem zsidó király életét, s mekkora hálátlanság ezért őket és népüket is megöletésre ítélni. Érzelemkitörése és remek érvei sikeresnek bizonyultak, a kelekótya uralkodó lefújta az akciót, s kihirdetette, hogy birodalma minden szegletében biztonságban élhetnek,

szabadon költözhetnek, gyülekezhetnek azontúl a zsidók. Végül Hámán került arra az akasztófára, amit Mordechájnak ácsoltatott.

A közel két és félezer évvel ezelőtti népiértési kísérlet megghiúsulását ünneplik a zsidók Purimkor. Talán az sem véletlen, hogy közülük a diaszpórában élők körében a legelevenebb, legszínesebb az ünneplés. A szétszóratásban élők a saját bőrükön is sokszor megtapasztalták, családi életsorsokon nemzedékről nemzedékre megtanulták a mindenkori

Hámánok ármánykodásait. A kirekesztettség, a rejtőzködés, a folytonos életveszélyben, menekülésben élés és a pusztulás több évezredes gyökerű taktikáit, gyötrelmeit. A Purim – legalább egy napra – feledtetni mindezeket. Ezért is lehet örömök öröme e nap. Az idő végén minden ünnep megszűnik, kivéve a Purimot – olvasható a zsidó szentírás-magyarázatban –, mert a Purim örökké fennáll. Talán írás se kell hozzá... a lelkükben érzik az örömködők.

-háes-

Farsangi versek

Jankovich Ferenc

Az egyszeri-kétszeri fánk

Fánkot sütött nagyanyánk... Volt öröm!
Egy üst zsír feketélt a tűzön.
De amikor kezdett duzzadni a fánk,
Nagyanyó kiált: „Elfogyott a fánk!”
Se fánk – se fánk...

Szaladtam én a szerbe szívesen,
de ott sem volt biz egy sziporka sem...
Holott kezdett már esteledni ránk.
Ott a sok fánk, és nem volt semmi fánk!
Se fánk – se fánk...

Mit csináljunk? – gyomrunk is korgott,
Csak szipogattuk a finom szagot.
Nyálunk is csorgott, fényesült a szánk:
Csak hűlt a fánk és parázslott a fánk...
Se fánk – se fánk...

„Átszaladok a szomszédba!” – mondom én...
Jaj, úgy röstellem – húzódott szegény,
És nagyokat zötyögött Nagyanyánk:
„Itt egy garmada fánk, és semmi fánk...”
Se fánk – se fánk...

Hát akkor mi legyen a vacsoránk?
Zsíros kenyérhez volt sónk, paprikánk.
Nem oly finom volt, mint valami fánk,
De került másnap jó akácfa-fánk,
S irral-pirral mégis kisült
Az egyszeri-kétszeri fánk.

Kálnoky László

Farsang utóján

Rég kialudt vonzalmak lobbanása,
mit az emlékezet elnyomni nem tud,
tiltott táplálékok ízlelgetése,
úttévesztések váratlan kalandja,
félrevezető kiáltások a ködben,
ki nem bogozzható szagok csalátke
és ablakrésen át elpárolgó zenék,
ott, hol szomjas szelek kerülgetik a cégért,
s az elmulasztott alkalmak vinnyogva sírnak,
mint hóra kitett csecsemők...

Nem nyughatom, míg újra s újra
kibontom őket bugyraikból.
Kiktől koldulok, nekik adnám mindenem,
kiket marasztalnék, nem alkudoznak.
Ferde képű vakremény jár előttük,
nyomukban évtizednyi másnaposság,
lankasztó eseménytelenség
és az örökös józanság kolonca.
Valódi kísértők helyett:
póznára szúrt, kivájt tökhéjban gyertyaláng.